

## TERMINI

**Bezdarba līmenis (saskaņā ar SDO metodiku)** - rādītājs, kas parāda tautsaimniecībā neizmantoto un jau īstermiņā pieejamo cilvēkresursu īpatsvaru ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem attiecīgajā laika periodā.

**Bezdarbnieki jeb darba meklētāji (saskaņā ar SDO metodiku)** - visas tās personas, kas vai nu ir, vai nav reģistrētas NVA, un attiecībā uz kurām vienlaicīgi attiecas sekojoši trīs nosacījumi:

- darba atrašanas gadījumā bija gatavas nekavējoties (tuvāko 2 nedēļu laikā) sākt strādāt. Ieskaita arī personas, kas darbu jau ir atradušas un uzsāks to 3 mēnešu laikā;
- pārskata nedēļā nekur nestrādāja un nebija pagaidu prombūtnē no darba;
- pēdējo 4 nedēļu laikā aktīvi meklēja darbu.

**Reģistrētie bezdarbnieki** – personas (no 15 gadu vecuma līdz pensijas vecuma sasniegšanai), kuras saskaņā ar Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumu ir reģistrējušās NVA kā bezdarbnieki un ir tiesīgas saņemt NVA pakalpojumus.

**Bruto darba samaksa** ietver pamatalgu (mēnešalgu, amata algu), samaksu par nostrādāto laiku vai veikto darba apjomu, regulāras un neregulāras piemaksas un prēmijas, samaksu par ikgadējo un papildatvaļinājumu, piemaksas pie atvaļinājuma, atvaļinājuma pabalstu, kompensāciju par neizmantoto atvaļinājumu, darba nespējas lapu A apmaksu, samaksu par svētku dienām un citām dienām, kurās nestrādā, valsts sociālo apdrošināšanas obligāto iemaksu, ko maksā strādājošie, un iedzīvotāju ienākuma nodokļa summas, kā arī darba samaksas subsīdijas.

**Darba devējs** - persona, kura veic uzņēmējdarbību, profesionālo praksi vai vada lauku saimniecību ar mērķi gūt ienākumus vai labumus, un turklāt nodarbina vienu vai vairākas personas par samaksu.

**Darba ņēmējs** - persona, kura veic kādu darbu (ieskaitot darbu ģimenes lauku saimniecībā vai ģimenes uzņēmumā/privātp praksē), no kura persona vai viņa ģimene gūst ienākumus, peļņu (samaksu naudā, atlīdzību precēs vai pakalpojumos).

**Darbaspēks** - valsts darbaspējīgie iedzīvotāji.

**Darbaspēka pieprasījums** - tautsaimniecībā nepieciešamo strādājošo skaits, ko nosaka aizpildīto darba vietu un vakanto darba vietu kopskaits.

**Darba ražīgums** - darba efektivitātes rādītājs — noteiktā periodā (gadā) saražotās produkcijas apjoms uz vienu valstī vai uzņēmumā nodarbināto. Darba ražīgumu ietekmē vairāki faktori, piemēram, cilvēkkapitāls (darbinieku darbības spējas - fiziskās un garīgās dotības, veselība, kvalifikācija, pieredze, vecums, radoša attieksme pret darbu u. c.), ražošanā izmantotie resursi, to kvalitāte un tehnoloģiskais nodrošinājums.

**Darba vieta** - vieta, kurā nodarbinātais veic savu darbu, kā arī uzņēmuma ietvaros jebkura cita vieta, kura nodarbinātajam ir pieejama darba gaitā vai kur nodarbinātais strādā ar darba devēja atļauju vai rīkojumu.

**Dzimumu diskriminācija** – jebkādu atšķirību, izņēmumu vai ierobežojumu radīšana pēc dzimuma pazīmēm, kas samazina vai likvidē cilvēktiesību un pamatbrīvību atzīšanu, izmantošanu vai īstenošanu politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras, pilsoņa tiesību vai jebkurā citā sfērā.

**Elastīgas darba formas** – darba attiecību formas, kad darba devējs un darba ņēmējs, savstarpēji saskaņojot vajadzības, vienojas par veidu, vietu un laiku, kādos tiek paveikts noteikts darbs.

**Ekonomiskās aktivitātes līmenis** - ekonomiski aktīvo iedzīvotāju (nodarbināto iedzīvotāju un bezdarbnieku summa) īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā. Šis rādītājs parāda sabiedrības gatavību nekavējoties iesaistīties tautsaimniecības attīstībā attiecīgajā laika periodā.

**Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji** – nodarbinātie un tie nestrādājošie iedzīvotāji vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem, kuri aktīvi meklē darbu, tai skaitā gan reģistrētie Nodarbinātības valsts aģentūrā, gan neregistrētie NVA.

**Ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji** – abu dzimumu personas neatkarīgi no vecuma, ieskaitot personas, kas jaunākas par darbības vecumu, kuras nevar pieskaitīt ne pie nodarbinātajiem iedzīvotājiem, ne arī pie darba meklētājiem (jaunās māmiņas, studenti, mājsaimnieces un personas ar īpašām vajadzībām, cilvēki, kas aprūpē slimos radniekus, personas ar invaliditāti, ieslodzītie, nestrādājošie pensionāri u.c.).

**Elastdrošība** – sociālekonomiskās politikas modelis, kura pamatā ir tiekšanās apvienot darba tirgus elastīgumu un darba tirgus drošību ekonomisko aktivitāti stimulējošā un abpusēji izdevīgā veidā. Elastdrošība ietver četras sastāvdaļas, kas savstarpēji mijiedarbojas: darba tiesisko attiecību regulējums, aktīvā darba tirgus politika, mūžizglītība un sociālā drošība.

**Emigrācija** – izceļošana no valsts/iepriekšējās mītnes zemes.

**Imigrācija** – ieceļošana kādā valstī no citas valsts.

**Migrants** – persona, kas noteiktā laika posmā mainījusi pastāvīgo dzīvesvietu no vienas administratīvās teritorijas (valsts) uz citu.

**Mūžizglītība** – aptver visus izglītības posmus cilvēka mūžā, balstās uz iekšēju vajadzību vai ārēju faktoru izraisītu nepieciešamību iegūt un papildināt zināšanas un prasmes, paver iespējas sabiedrības locekļiem izglītoties visas dzīves garumā, paaugstinot savu kvalifikāciju atbilstoši darba tirgus prasībām, kā arī savām interesēm un vajadzībām.

**Nelaiemes gadījums darbā** - apdrošinātās personas veselībai nodarītais kaitējums vai apdrošinātās personas nāve, ja to cēlonis ir vienas darbadienas (maiņas) laikā noticis

ārkārtējs notikums, kas radies, pildot darba pienākumus, kā arī rīkojoties, lai glābtu jebkuru personu vai īpašumu un novērstu tiem draudošās briesmas.

**Neregistrētā nodarbinātība** – nodarbinātība bez darba līguma vai ar darba līgumu, kas nav noformēts atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem, kas ietver nodokļu nemaksāšanu, darba algu izmaksu „aplaksnēs”, izvairīšanos no virsstundu un nakts darba apmaksas atbilstoši Darba likumam u.tml.

**Nepilnu darba laiku nodarbinātie** – personas, kuras pieņemtas darbā (darba ņēmēji) uz nepilnu darba laiku vai parasti strādā mazāk par 40 stundām nedēļā.

**Neto darba alga** – alga pēc nodokļu nomaksāšanas.

**Nodarbinātības līmenis** - atspoguļo nodarbināto iedzīvotāju īpatsvaru iedzīvotāju kopskaitā. Šis rādītājs parāda kāda daļa no darbaspējas vecuma iedzīvotājiem patiešām ir reāli nodarbināti tautsaimniecībā attiecīgajā laika periodā. Rēķinot nodarbinātības līmeni, tiek iekļauti ne tikai darba ņēmēji, bet arī darba devēji – uzņēmēji un pašnodarbinātie.

**Nodarbinātie iedzīvotāji** – visas tās personas vecuma grupā no 15 līdz 74 gadiem, kas pārskata nedēļā vismaz vienu stundu veica jebkādu darbu vai nu par samaksu naudā, vai arī par atlīdzību precēs vai pakalpojumos, arī pašnodarbinātās personas, darba devēji un personas, kas strādā, lai iegūtu produkciju pašu patēriņam (pēc CSP datiem).

**Pamatdarbs** – darbs, kurā persona parasti nostrādā visvairāk stundu nedēļā. Neieskaita tās stundas, kas tiek nostrādātas citos darbos, bet skaita virsstundas un stundas, kas patērētas šī darba izpildei ārpus darba vietas (piemēram: mājās, ja pastāv vienošanās starp darba devēju un darba ņēmēju par darba izpildi ārpus darba vietas). Gadījumā, ja persona strādā uz nepilnu darba laiku divās darba vietās, tad par pamatdarba vietu uzskata to, kurā tā strādā ar nodokļu grāmatiņu.

**Papilddarbs** – visas tās darbības, kuras nav pamatdarbs, bet dod papilddienākumus, tai skaitā, arī pie viena un tā paša darba devēja līdztekus nolīgtajam pamatdarbam, saņemot atbilstošu piemaksu par šāda darba veikšanu.

**Pašnodarbinātais** - persona, kura veic savu uzņēmējdarbību, profesionālo praksi vai vada lauku saimniecību ar mērķi gūt ienākumus vai labumus.

**Pilnu darba laiku nodarbinātie** – personas, kuras pieņemtas darbā (darba ņēmēji) uz pilnu darba laiku vai parasti strādā (darba devēji, pašnodarbinātie) vismaz 40 stundas nedēļā, kā arī to kategoriju darbinieki, kam noteikts normālais saīsinātais darba laiks (piem., skolotāji, ārsti u.c.), bet kuras pašas sevi uzskata par pieņemtām uz pilnu darba laiku.

**Profesija** – darba veidu klasifikācijas grupa (saskaņā ar LR Profesiju klasifikatoru), kuru raksturo specifisku zināšanu un prasmju nepieciešamība.

**Profesionālā mobilitāte** – profesijas maiņa (atbilstoši Latvijas Republikas Profesiju klasifikatoram) darba tirgū, kas var izpausties gan kā kustība pašreizējās darbavietas ietvaros, gan kā darba devēja maiņa.

**Reemigrants** – migrants, kas atgriezies iepriekšējā dzīvesvietā.

**Segregācija** – jēdziena izcelsme ir latīņu vārds „segregatio”, kas nozīmē „atdalīšana, norobežošana”.

*Horizontālā segregācija pēc dzimuma* – darba tirgū pastāvošs neformāls dalījums „sievšķīgajās” un „vīrišķīgajās” profesijās vai nozarēs jeb darba tirgus dalījums noteikta veida profesijās vai nozarēs, kurās parasti strādā sievietes vai vīrieši.

*Vertikālā segregācija pēc dzimuma* – darba tirgū novērojamā sieviešu zemāka pārstāvniecība vadošos/augstākā līmeņa vadības amatos.

**Svārstveida migrācija** - regulāra ikdienas/iknedēļas pārvietošanās uz darbu vai mācībām no vienas teritoriālās vienības uz citu.

**Vakance** – saskaņā ar CSP metodoloģiju par brīvu darba vietu (vakanci) tiek uzskatīta darba vieta, kurai pretendents nav izvēlēts un līgums nav noslēgts, un darba devējs veic aktīvus pasākumus, lai atrastu tai piemērotu pretendentu ārpus savu darbinieku vidus, un gatavojas to aizpildīt nekavējoties vai tuvāko 3 mēnešu laikā. NVA reģistrētā vakance ir brīva darba vieta, kas reģistrēta NVA Bezdarbnieku uzskaites un reģistrēto vakanču informācijas sistēmā.